Historikeren | Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening 3.2017

Lederen har ordet

Marthe Hommerstad
(Foto: Annica Thomsson)

Marthe Hommerstad
Leder, HIFO

Sommeren har kommet og gått, semesteret er godt i gang og et stortingsvalg har blitt avholdt. Det har gått noen måneder siden Norske historiedager i Trondheim, men styret i HIFO vil rette en stor takk til miljøet i Trondheim og vårt lokallag som tok utfordringen og ansvaret for arrangementet da henvendelsen kom for to år siden. Arrangørene gjennomførte en særdeles vellykket konferanse, hvor selv været spilte på deres side. Hvis ikke historiemiljøene tar på seg dette ansvaret når HIFO-styret henvender seg til dem vil det heller ikke bli arrangert historiedager og det ville vært et stort tap for historikere i Norge.

HIFO avholdt også sitt årsmøte under Norske historiedager, og det nye styret er nå i gang med en ny styreperiode. Styret så seg nødt til å be om utvidede fullmakter i spørsmålet om overgang til åpen tilgang/Open Access for *Historisk tidsskrift*, da utviklingen viste seg å gå raskere enn først antatt. Vi fikk tillit fra forsamlingen, og dette er derfor en sak vi har arbeidet intenst med over sommeren. Det viste seg at hvis vi ønsket at *Historisk tidsskrift* skulle publiseres med åpen tilgang i løpet av de neste tre årene var vi nødt til å søke om støtte allerede i år, da det ikke var lagt opp til nye søknadsrunder de neste årene.

I samarbeid med redaksjonen *i Historisk tidsskrift* og Universitetsforlaget har styret derfor valgt å endre på planen som ble skissert i forkant av årsmøtet og valgt å søke om støtte for åpen publisering allerede fra 2018. Vi avventer nå svar på denne søknaden, og først da vil vi klart se hvilke finansielle rammebetingelser som vil gjelde i den kommende tre-årsperioden. Selv om Kunnskapsdepartementet har gitt sterke signaler om at de ønsker å få på plass en finansieringsordning til ordningen med åpen tilgang er det fortsatt store uklarheter, og hvordan situasjonen vil bli etter 2020 er uvisst. Styret må derfor ta endelig stilling til dette etter at tildelingene er gjort kjent, men for øyeblikket tar vi utgangspunkt i at *Historisk tidsskrift* fra årsskiftet vil bli åpent tilgjengelig.

Styret vil fremover følge flere politiske prosesser som har betydning for historikere i Norge. Jeg vil her nevne at Utdanningsdirektoratet har begynt arbeidet med fornyelse av Kunnskapsløftet. Dette betyr at det utvikles kjerneelementer til læreplanene i skolen, og historiefaget vil bli påvirket. Karsten Korbøl fra skoleseksjonen i HIFO deltar i dette arbeidet, og allerede nå i september ble det avholdt en minihøring om de første utkastene. Det er imidlertid ikke for sent å komme med innspill da det vil bli invitert til innspill også senere i prosessen som også vi vil formidle informasjon om på våre hjemmesider.

Innhold

Leder

Lederen har ordet *Marthe Hommerstad* 2

Nyheter

Einar Niemi og Fredrik Thue tildelt HIFOs priser under Norske historiedager 2017 *Nora Birkeland* 6

HIFOs Fritt Ord-stipend til masteroppgave med aktuelt tema *Amund Pedersen* 8

Norske Historiedager 2017

Norske Historiedager 2017 *Nora Rodin* 10

Fem på konferansen *Nora Rodin* 12

Referat fra årsmøte i Den norske historiske forening HIFO 15

Debatt

Ja til en underholdningens bibliografi *Morten Haave* 19

Bokomtale

Uværet som aldri stilnet. En bok om Thorolf Rafto *Bjørn Lorens Basberg* 22

Skole-HIFO

Med familiehistorie i dybden *Karsten Korbøl og Kirsten Meadow* 26

Minneord

Sølvi Sogner 1932–2017 *Hilde Sandvik og Erling Sandmo* 30

Fotospalten

Lite lys. Fotografi og økonomi *Arthur Tennøe* 34

Forside- og baksidebilde: Prospect of Christiansands By, John William Edy (1760–1820)Bildet viser Kristiansand sommeren 1800. Norske Historiedager 2018 vil bli arrangert i Kristiansand.

Den norske historiske forening ble stiftet i 1869 og utgav *Historisk tidsskrift* for første gang i 1871, som nå er Norges eldste eksisterende vitenskapelige tidsskrift. I 1990 ble foreningen slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Norsk komité for historisk vitskap. Den nye konsoliderte organisasjonen tok forkortelsen HIFO, og foreningen overtok funksjoner fra alle de tre eldre foreningene.

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo
Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo
Kontortelefon: 22 85 72 70

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. Manusfrist for hefte 4, 2017: 6. november. Manuskripter sendes redaksjonen som vedlegg til e-post skrevet i Word, til historikeren@hifo.no. Annonsepriser (svart-hvitt/farge): 1500/2500 kr per helside, 750/1500 kr per halvside.

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk ISSN 1891-6600

Redaksjonen

Dette nummeret er preget av Norske Historiedager som ble arrangert i Trondheim i år. *Historikeren* hadde en egen korrespondent til stede. Vi får bilder fra ekskursjoner, rapporter om priser, fem på konferansen og andre blikk fra begivenhetene St.hans helgen. Konferansen ble avsluttet med et tankevekkende foredrag av Ola Svein Stugu, «Historiefaget i Norge. Quo vadis?». Stugu mente at historiefaget måtte jobbe med å gjøre seg relevant på egne premisser, kaste seg ut i offentligheten og ikke lukke seg inne. For historiefaget har mye å bidra med i samfunnet.

En viktig arena er skolen. Karsten Korbøl og Kirsten Meadow gir oss et «behind the scenes»-glimt i arbeidet med å velge ut kandidatene til Skolekonkurransen som HIFO arrangerer hvert år. Korbøl og Meadow påpeker at selv om man ikke når til topps i konkurransen, kan den gi viktige innspill til unge menneskers selvforståelse i møte med samfunnet.

Vi får også portretter av to personer som hver på sin måte brakte historiefaget ut i offentligheten. Bjørn Lorens Basberg har skrevet en omtale av biografien om Thorolf Rafto ut i fra et historikerperspektiv, mens Hilde Sandvik og Erling Sandmo har skrevet varmt om sin tidligere veileder Sølvi Sogner som gikk bort tidligere i år.

Vi får nok et underfundig perspektiv fra Arthur Tennøe i fotospalten og sist men ikke minst peker Morten Haave på sitt vis på et behov for bedre kunnskap om den offentlige underskogen av interesse-, fag- og underholdningstidsskrifter som har blitt publisert i tiden før internett tok over mye av dette segmentet. Vi i *Historikeren* stiller oss bak Haave, og mener samtidig at det også finnes en framtid i offentligheten på papir!

God lesing!

Om Historikeren

Redaksjonen har base i Oslo. Kontakt redaksjonen på epostadressen historikeren@hifo.no. Redaktør: Amund Pedersen. Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Henrik Olav Mathiesen, Nora Rodin.

Einar Niemi og Fredrik Thue tildelt HIFOs priser under Norske historiedager

Einar Niemi, professor ved UiT, og Fredrik W. Thue, professor ved HiOA, ble tildelt henholdsvis HIFOs Sverre Steen pris for fremragende formidling av historie og HIFOs pris for mest nyskapende bidrag til Historisk tidsskrift i 2016. Prisene ble utdelt under Norske historiedager i Trondheim, 24. juni 2017.

Nora Birkeland
Sekretær, HIFO

Sverre Steen-juryen trekker frem at Niemi har vært med på å fornye og forme historiefaget, og har løftet frem nye områder og grupper knyttet til det flerkulturelle og grensekryssende på Nordkalotten gjennom en lang karriere. Juryen fremhever også at han har formidlet den nordlige erfaringen og plassert det nordlige inn i en større kontekst, både som fagformidler og debattant i det offentlige ordskiftet. Einar Niemi uttaler at han er beæret og at han mottar Sverre Steen-prisen med stor ydmykhet. Niemi takket i sin takketale historikermiljøets fellesskap og evne til å ta tøffe debatter. Niemi rettet også søkelys mot historiefaget og historieformidlingens viktige samfunnsposisjon, og betydningen av fri forskning, også når temaene er betente og politiske. «Formidlingen er noen steder nærmest en eksistensiell kamp om historien, der historikere ikke alltid unngår å bli skjebne for det som gjerne blir kalt «omstendighetenes nødvendighet»», uttalte Niemi i sin takketale.

HT-prisen til Fredrik W. Thue

Thue ble tildelt HT-prisen for to artikler i 2016-årgangen, «Å bemektige seg fortiden. Jens Arup Seips metodologiske modernisme» og «En modernist krysser sitt spor. Jens Arup Seips nittende århundre», publisert i *Historisk tidsskrift* nr. 1 og 2. Thue publiserte to artikler om historikeren Jens Arup Seip, hvor formålet er å si noe om historieforskningen som vitenskap – og forstå kildekritikken som metode. Juryen fremhever at Thue gir en innsiktsgivende nytolkning av Seips metodesyn, med både

Fredrik Thue(t.v.) og Einar Niemi under Norske historiedager, 24. juni 2017 (Foto: Nora Rodin)

sammenheng og utvikling fra middelalder til nyere historie.

Thue uttaler at han er takknemlig og glad for å ha vunnet prisen og for at historiefaget fortsatt setter pris på den type forskningsbidrag som disse artiklene representerer. Thue forteller at han i disse artiklene har forsøkt å presentere en ny tolkning av et forfatterskap som utgjør en viktig del av det norske historiefagets tradisjon, og ikke først og fremst å utvikle ny kunnskap på et avgrenset område. «At de to artiklene blir lest med interesse av historikere som arbeider på helt ulike spesialfelt, er veldig inspirerende, og viser betydningen av å opprettholde en nasjonal fagoffentlighet ved siden av og på tvers av de mange internasjonaliserte spesialistfellesskapene i faget», avslutter Thue.

HIFOs Fritt Ord-stipend til masteroppgave med aktuelt tema

HIFOs Fritt Ord-stipend for 2017 ble tildelt Heidi Cecilie Vekony Olsen for masteroppgaven «Utforming og gjennomføring av norsk humanitær hjelp etter opprøret i Ungarn, 1956–57», levert ved Universitetet i Oslo høsten 2016. Olsen var ikke til stede ved utdelingen i Trondheim, men Historikeren *har fått en prat med vinneren.*

Amund Pedersen
Redaktør, Historikeren

Heidi Vekony Olsen ble tildelt HIFOs Fritt-Ord-stipend 2017 for masteroppgaven «Utforming og gjennomføring av norsk humanitær hjelp etter opprøret i Ungarn, 1956–57» (Foto: privat)

Olsen har planer om å publisere stoff fra oppgaven i det internasjonale tidsskriftet *Humanity*. Juryen fremhever at Olsens masteroppgave ikke bare bringer frem ny kunnskap, den gir også bakgrunn for refleksjon omkring flyktningsituasjonen i dagens Europa. Oppgaven utmerker seg ved grundig kildearbeid og kritisk drøfting av egne funn. En vitenskapelig artikkel basert på oppgaven bør derfor ha gode muligheter til å bli antatt i et tverrfaglig tidsskrift som *Humanity*, påpeker juryen.

Du har fått en pris for denne oppgaven i hard konkurranse med andre finalister. Hvilke faktorer i arbeidsprosessen tror du bidro til å gjøre dette til en så god oppgave?

– Det er flere faktorer jeg vil trekke frem i arbeidet med oppgaven som har bidratt til at oppgaven ble slik den ble. For det første så endte jeg, etter mye undersøkelser blant tidligere forskning,

opp med en problemstilling som ble veldig interessant og spennende å jobbe med. Å fordype seg i moderne historie, med fokus på flyktninger og humanitær hjelp, har vært kjempegøy og lærerikt, spesielt fordi jeg ikke visste noe særlig om det før jeg startet arbeidet med masteroppgaven.

For det andre så valgte jeg et tema som lå meg nært til hjertet. Å skrive masteroppgave er jo en lang prosess og det å velge noe jeg hadde en personlig interesse av å lære mer om hjalp veldig på de dagene hvor det var ekstra vanskelig å motivere seg til å jobbe med oppgaven.

For det tredje så hadde jeg fantastisk støtte i min veileder Hanne Hagtvedt Vik og veiledningsgruppen hennes på UiO. Det å få nyttige råd og hjelp, både av veileder og medstudenter, var uvurderlig i skriveprosessen. Både de faglige innspillene og støtten i det å vite at man ikke er den eneste som går igjennom denne prosessen, var viktig inspirasjon og motivasjon i arbeidet med oppgaven.

Hva var det som tiltrakk deg med temaet du valgte?

– Valget om å skrive om de ungarske flyktningene som kom til Norge etter opprøret i 1956, var enkelt. Da jeg begynte på master i historie, så visste jeg raskt at det var dette jeg ville skrive min masteroppgave om. Temaet ble valgt utfra personlige årsaker. Mine besteforeldre flyktet fra Ungarn til Norge i 1957. Min mormor har gjennom hele min oppvekst fortalt meg historien om hvordan det var da de flyktet og hvordan de opplevde å komme til Norge som flyktninger. Det å kunne fordype seg i denne problemstillingen og skrive deres historie ut i fra et faglig perspektiv, var det som tiltrakk meg mest med temaet.

Hvilke utfordringer møtte du på i arbeidet med oppgaven?

– Jeg møtte på flere utfordringer i arbeidet med oppgaven. I den innledende prosessen var det spesielt utfordrende å finne en problemstilling som skilte seg ut fra tidligere forskning på området, og som kunne si noe om flere sider ved den prosessen de ungarske flyktningene var igjennom uten å gå utover omfanget til en masteroppgave. Jo mer jeg lærte og fant ut, jo mer omfattende ble oppgaven. Det var rett og slett vanskelig å skulle begrense seg.

Arkivarbeidet som ble gjort i forbindelse med skrivingen av oppgaven var også tidvis utfordrende. Det å skulle sette sammen en historie basert på kilder som ikke alltid var like lett tilgjengelige, var en utfordring. Å tilbringe timevis i arkivet for finne den ene kilden man trenger for å sette sammen puslespillet kunne være en tålmodighetsprøve. Men det var også den delen av arbeidet som virkelige fikk meg til å føle på hvordan det er å være en historiker.

Norske Historiedager 2017

Den siste helgen i juni var i underkant av 200 faghistorikere fra hele landet samlet i Trondheim, for avholdelsen av Norske historiedager 2017. Det ble en innholdsrik konferanse som kunne by på både faglig interessante presentasjoner, flotte kulturelle opplevelser og ikke minst hyggelig sosialt samvær med likesinnede.

Nora Rodin
Historikeren

Kari Melbye, prorektor ved NTNU, åpnet konferansen. Konferansen ble arrangert som et samarbeid mellom HIFO Trøndelag og Institutt for historiske studier, NTNU. Jacob Maliks (t.h.) var leder for hovedkomiteen. (Foto: Nora Rodin)

Temaet for årets konferanse var *Omveltninger: reform og revolusjon*. Det hele ble sparket i gang med en plenumssesjon hvor Steinar Imsen, Bjørg Seland og Nils Gilje snakket om reformasjonens lange linjer. På dag to holdt Finn Olstad et plenumsforedrag om den russiske revolusjonen og den skandinaviske arbeiderbevegelsen, mens Ola Svein Stugu avsluttet konferansen på dag tre med foredraget: «Historiefaget i Norge: Quo vadis?»

Ellers kunne konferansen by på en rekke sesjoner og frie foredrag

Ekskursjon til Steinviksholm slott med omvisning av Magne Njåstad og Erik Opsahl. Slottet ble bygget av erkebiskop Olav Engelbrektsson i 1525—1532, og var en viktig base for erkebiskopens makt under konflikten med kong Christian 3. (Begge foto: Nora Rodin)

med variert tematikk, orgelkonsert i Nidarosdomen, mottakelse i Erkebispegården, festmiddag i Banksalen og spennende ekskursjoner. I løpet av helgen ble også HIFOs oppdragshistoriske nettverks første samling gjennomført. Samlingen var et samarbeid mellom HIFO og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) og ble brukt til å diskutere og se nærmere på oppdragshistorikeres rettigheter og plikter ovenfor oppdrags-/arbeidsgiver med utgangspunkt i kontraktsmalen HIFO anbefaler.

Fem på konferansen

Vi spurte fem deltagere om hva de mente var konferansens høydepunkt.

Martin Austnes

Redaktør i Cappelen Damm undervisning

Alle sesjonene har vært jevnt over veldig bra. Men basert på egne faginteresser synes jeg sesjonen Marked, moral fordeling, der funna til SSB om ulikhet og likhet på 1800-tallet var veldig spennende. Omvisninga i Nidarosdomen og i erkebispegården, der vi fikk gå inn i rom som normalt var stengt, var også utrulig kul.

Marie Nystuen Berger

Historiker og studiekonsulent ved UiT Norges arktiske universitet

Jeg synes ekskursjonen til stiftsgården var et høydepunkt. Men for meg har konferansen også handlet mye om at jeg selv skulle holde et innlegg for første gang, med foredraget «Slave i Algerie– Guds straff over Island i 1627». Det var litt skummelt, men også veldig gøy.

Vibeke Narverud Nyborg

Stipendiat ved Høyskolen i Sørøst-Norge

Det har vært veldig mye bra, men jeg synes sesjonen «Hvordan utdanne historikere for fremtidens historiefag» var ekstra spennende. Det var innovativt og det var gode foredragsholdere. Også gleder jeg meg veldig til avslutningsforedraget til Ola Svein Stugu, «Historiefaget i Norge: Quo vadis»?

Knut Sprauten

Direktør ved Norsk lokalhistorisk institutt

Jeg vil trekke frem middagen og talene under middagen som et høydepunkt. Det var veldig hyggelig, og man merker at man har et faglig og sosialt fellesskap. Også synes jeg det er flott med prisutdelingene, og det var veldig hyggelig at Einar Niemi ble tildelt Sverre Steen-prisen.

Finn Erhard Johannessen

Professor ved Universitetet i Oslo

Jeg synes Finn Olstads foredrag om «Russland, revolusjonen og Norge »var et høydepunkt. Han kom med noen nye tolkninger og noen nye perspektiver. Det var både forfriskende og provoserende, og et flott plenumsforedrag.

(Alle foto: Nora Rodin)

(Foto: Nora Rodin)

Kristiansand domkirke (Foto: Erlend Bjørtvedt (CC-BY-SA))

Stafettpinnen blir sendt videre. I 2018 er det Agders tur til å være vertskap for Norske historiedager Gjennom en flanellograf-presentasjon under festmiddagen i Banksalen sørget Gunhild Aaby for å skru opp forventningene til neste års konferanse.

VEL MØTT TIL NORSKE HISTORIEDAGER 2018 !

KRISTIANSAND 1.–3. juni 2018!

Referat årsmøte 2017
– Den norske historiske forening (HIFO)

Årsmøtet konstituerte seg ved NTNU Dragvoll, D11, 23. juni 2017 kl. 17.15.

Deltagere: ca. 35.

Leder Marthe Hommerstad åpnet møtet og ønsket velkommen.

Sak 1. Konstituering og valg av møteleder og referenter, samt godkjennelse av innkalling og fullmakter

Innkallingen ble godkjent av årsmøtet. Ingen fullmakter ble presentert. Tor Ivar Hansen ble valgt til møteleder. Bjørn Arne Steine og Martin Austnes ble valgt til referenter. Sekretær Nora Birkeland fører referatet.

Møteleder foreslo å endre dagsorden ved å etter sak 5 behandle sakene i rekkefølgen sak 7, sak 6 og sak 2b. Møteleders forslag ble godkjent av årsmøtet.

Sak 2. Årsmelding fra styret for 2016–2017

Leder Marthe Hommerstad presenterte HIFOs årsmelding.
Styrets vurdering av organisasjonen:

-HIFO er en veletablert og veldrevet organisasjon med stadig vekst i virksomheten.

-HIFO er mer offensive, aktiv politisk og har nærmere kontakt med museum og arkiv.

- HIFO har en god, men sårbar økonomi. Organisasjonen er avhengig av medlemskontingenter og støtte fra institusjoner.

- HIFO har et stabilt medlemstall, men ønsker høyere rekruttering. HIFO har 806 medlemmer per 23.06.17.

Leder oppfordret institusjoner om å bruke HIFO-nett for utlysning av stillinger, seminarer, manuslokking og lignende.

Styrets vurdering av HIFOs kjernevirksomheter:

- *Historisk tidsskrift* er veldrevet, men det er et ønske om større tilfang av artikler.

- Medlemstidsskriftet *Historikeren* – skal reflektere historieoffentligheten og være et aktuelt organ for organisasjonen. Styret mener det gjør det.

- HIFO har et nordisk fokus og samarbeid gjennom bl.a. Den nordiske historikerkomité, Nordisk historikermøte og Scandinavian Journal of History.

- HIFO deltar aktivt i Kulturvernforbundet. Et av HIFOs styremedlemmer er vara i Kulturvernforbundets styre, og AU i Oslo gjør at HIFO kan delta mer aktivt i annen møtevirksomhet. Gevinsten ved medlemskap i Kulturvernforbundet er at det gir HIFO et større nettverk til andre kulturvernorganisasjoner, samt organisasjonskompetanse.

- HIFOs skoleseksjon fungerer godt. Deres hovedfokus er skolekonkurransen. Det er stor deltagelse, men større deltagelse ønskes.

Leder orienterte videre om foreløpige planer for HIFOs jubileum i 2019, som omtalt i årsmeldingen.

Årsmeldingen er lagt ut på hifo.no

Sak 3. Arbeidsplan for styreåret 2017 – 2018

Leder Marthe Hommerstad orienterte om styrets arbeidsplan.

Styret viderefører planen fra 2016.

Aktuelle saker:
- 150-årsjubileum i 2019
- Arkivverket
- HT/åpen tilgang
- Nye inntektskilder for å sikre økonomien på lengre sikt.

HIFO skal fortsette å delta i offentligheten. HIFO har lansert ny nettside, og jobber for å bruke denne mer aktivt og dynamisk. HIFO vil fortsette å styrke det nye oppdragsnettverket, som etter planen bør bli en egen sesjon på sikt. Skoleseksjonen skal fortsette sitt gode arbeid. Sekretariatet skal jobbe med medlemsrekruttering.

Arbeidsplanen er lagt ut på hifo.no.

Sak 4. Regnskap for 2016

Kasserer Ingrid Myrstad redegjorde for regnskapet for 2016.

HIFO fikk et overskudd på 57 012 kr i 2016. Dette skyldes hovedsakelig overskudd fra HT som ble overført fra Universitetsforlaget, men HIFO har også vært nøkterne i pengebruken i 2016. Høsten 2016 var det et etterslep på innbetalte medlemskontingenter. Styret fikk hentet inn disse etternølerne, og medlemskontingentinntekten endte over budsjett. HIFO har imidlertid ikke klart å få inn støtte fra alle institusjoner.

Kasserer takket institusjonene som støttet HIFO i 2016: Universitetet i Oslo, Universitetet i Agder, NTNU, Universitetet i Tromsø, Handelshøyskolen BI, Høgskulen i Volda og Høgskolen i Sørøst-Norge.

Revisorrapporten foreslår å godkjenne regnskapet.

Regnskap godkjent av årsmøtet.

Sak 5. Budsjettforslag for 2018

Kasserer Ingrid Myrstad presenterte revidert budsjett for 2017 og budsjett for 2018.

I revidert budsjett for 2017 har styret hovedsakelig videreført disposisjonene fra 2016, bortsett fra medlemskontingenten som er økt fra 2017. Det er lagt til litt i posten for administrasjon/kontor.

I budsjettforslag for 2018 er det satt av 150 000 kr i oppsparte midler til jubileet i 2019.

Budsjett vedtatt av årsmøtet.

Sak 7. Årsmeldinger fra lokallagene

Leder Marthe Hommerstad orienterte om aktiviteten til lokallagene som ikke var tilstede: HIFO Bodø, HIFO Sogn og Fjordane, HIFO Tromsø, HIFO Vestfold og HIFO Østlandet. HIFO Vest-Oppland (opprettet i 2014) ble lagt ned av styret høsten i 2016 grunnet lite aktivitet og få medlemmer.

Representanter fra HIFO Trøndelag, HIFO Agder, HIFO Bergen, HIFO Nordvestlandet og HIFO Rogaland orienterte om lokallagenes aktivitet.

Lokallagene har i hovedsak god aktivitet og initiativer til arrangementer. Imidlertid er det i noen lokallag ønske om større oppslutning fra læreinstitusjoner.

Lokallagenes årsmeldinger kan leses på hifo.no.

Sak 6. Vedtak vedrørende *Historisk tidsskrift* og overgangen til åpen tilgang (Open Access)

Leder Marthe Hommerstad orienterte om status ang. HT og åpen tilgang.

Årsmøtet 2016 vedtok at åpen tilgang var et mål, men at betingelsene var for uklare.

Styret gikk før årsmøtet inn for å avvente med å søke til 2018. Styret tror konsortiemodellen frem til 2020 tar hensyn til HIFOs bekymringer, men situasjonen etter 2020 er fortsatt uklar.

Styret har nylig fått informasjon fra CERES om at det skal behandles søknader for en treårsperiode, og det er usikkert om man vil få mulighet til å søke for ett eller to år i 2018/2019. HIFO ble derfor oppfordret til å søke allerede i 2017.

Nytt forslag til vedtak:

1. Styret gis fullmakt til å starte prosessen med overgangen til åpen tilgang hvis styret ser det som tjenlig.

2. Hvis overgang til åpen tilgang vil styret undersøke muligheten for fortsatt abonnement av Historisk tidsskrift på papir og eventuelt utarbeide et tilbud til HIFOs medlemmer.

Styrets forslag vedtatt enstemmig.

Sak 2b. Arkivsaken

Leder Marthe Hommerstad orienterte om Arkivsaken og HIFOs rolle i saken. HIFO deltar i brukerrådet i Arkivverket ved leder og *Historikerens* redaktør Amund Pedersen.

HIFO har vært aktiv politisk, sendt inn kommentar til Kulturkomitéen og vært deltagende i debatten før sakens behandling i Stortinget. Senterpartiet la frem forslag om at omorganiseringen skal stoppes og statsarkivene skal tilbakeføres og styrkes, men fikk

liten støtte. HIFO har derfor gitt sin støtte til Arbeiderpartiets forslag om at arkivsektoren skal utredes. Arbeiderpartiets forslag ble vedtatt i Stortinget.

HIFO Agder har engasjert seg for Statsarkivet i Kristansand. HIFO oppfordrer lokallag til å følge med på hva som skjer og å delta i debatten.

HIFO skal fortsette arbeidet i saken, og passe på at HIFOs synspunkter kommer inn i utredningen.

Sak 8. Valg

Vera Schwach fra valgkomitéen presenterte valgkomitéens forslag.

Valgkomiteens forslag til leder:
- Marthe Hommerstad gjenvelges 2017-2018.
Valgt ved akklamasjon.

Valgkomiteens forslag til styremedlemmer, varamedlemmer og revisor:
- Thomas Hagen gjenvelges som styremedlem 2017-2019.
- Synne Corell velges som nytt styremedlem 2017-2019
- Hallvard Notaker gjenvelges som varamedlem 2017-2019.
- Per Kristian Sebak velges som nytt varamedlem 2017-2019.
- Andreas Bagås Lien velges for ett år, 2017-2018 for å supplere Ane Bølgerud Hansen som ble valgt for 2016–2018, men som har trukket seg i perioden.
- Anders Snildal gjenvelges som revisor 2017–2019.
Valgt med akklamasjon.

Styrets forslag til valgkomité:
- Hilde Sandvik og Ola Teige gjenvelges.
- Ketil Zachariassen velges som nytt medlem.
Valgt med akklamasjon.
Årsmøtet ble hevet kl. 18.20.

Protokollen ble undertegnet av Bjørn Arne Steine og Martin Austnes.

Ja til en underholdningens bibliografi

Bibliografier er flotte saker. Vi trenger mer av det for vår nærreste fortid, og for å dekke mer folkelige samfunnsfelter som for eksempel underholdningsindustrien.

Morten Haave
lektor

Da Hans Fredrik Dahl fikk gjort opp status ved 70-årsdagen i 2009, hadde han lagt seg opp «en liste av titler som kanskje tilsvarer den gjennomsnittelige [sic] lengden på en masteroppgave». Dette fortalte bibliografene Bjørn Bandlien og Signe Marie Brandsæter i festskriftet til historikeren. Dahl har siden ekspandert ytterligere ved å gi ut memoarer og annet, men en hyllest må også gå til bibliografene som samlet informasjonen om hva som var utgitt. Det kan være en meget omfattende oppgave.

Enda viktigere enn enkeltpersoners bibliografier, er kanskje bibliografier på et saksfelt. Historikere som for eksempel har satt seg fore å dykke litt ordentlig ned i okkupasjonen av Norge 1940–45, kjenner kanskje en sitring når jeg nevner følgende tittel: *Nasjonal Samlings periodiske skrifter 1933–1945*. Her har Tom B. Jensen samlet sammen en oversikt over alle periodika tilknyttet NS, både ordinære partiaviser fra 1930-tallet og de utallige bladene som tilhørte særorganisasjoner. Ett eksempel: *Hugin* som tilhørte NS Studentfylking.

Det er litt gøy bare å lese om at disse publikasjonene har eksistert. I vårt yrke er jo en ekstra relevans at skriftene som foreligger, enkelt kan bestilles på

Willy B. dekket en del av den organiserte magasinoffentligheten i sin bibliografi

Nasjonalbiblioteket. Ved at man har gjennomsøkt bibliografien, kan man være noe sikrere på å ha dekket kildene godt.

Det er her mitt forslag kommer inn. Etter å ha jobbet litt med vår nærreste historie, ser jeg at situasjonen er uoversiktlig når det kommer til underholdningsindustrien. Willy B. dekket mye mens han levde, og skrev blant annet boka *Drømmenes marked: norske ukeblader, magasiner og hefter 1945–1995*. Mot slutten av denne perioden kom en ny type blader inn: blader om data.

Generelle datablader husker kanskje en del fra 1990-tallet: *Computerworld*. *PC-world*. *Hjemme-pc*. Men så var det spillverdenen. Søker man på trykte tidsskrifter om Nintendo i Oria, kommer det opp fem treff: *Nintendo magasinet* (sic) som varte fra 1990 til 1994, og til dels ble avløst av *Super Power* og *Power Player*. *Club Nintendo Magazine* er mystisk uten årstall. I 1998 kom N64-magasinet. Det står oppført at tidsskriftet er løpende, noe jeg tviler på.

Amiga gir mange morsomme treff, og gir også et bilde av pionérånd i en brytningstid. *Amiga Forum* ble utgitt i Bodø. Litt lenger sør, i Mo i Rana ble *Amigaguiden* utgitt. Dette var et «fritt organ for eiere og brukere av Amiga hardware og software i Norge». Hvor fritt det var, kan kanskje diskuteres ettersom bladet var «Organ for Norsk amigaforening». Bladet ble for øvrig utgitt i årgangene 1992 og 1993 «med tittel *Hobbitten*», forteller Oria.

Sega gir ingen treff, mens et søk på Commodore peker oss til Saxon Forlag og den høyst nebuløse tittelen *Norsk datormagazin: Commodore*. Oria oppgir «Usikker status» for beholdning i Nasjonalbiblioteket.

Sikker status må etableres! Vi trenger en underholdningens bibliografi som dekker vår nære fortid. De utgitte titlene som kaster lys over spillhistorien og annen underholdning er mange og obskure, men representerer en viktig del av folkets interesser. Blader om film, tv, musikk, tegneserier, leker, fysiske spill og samleobjekter hører selvsagt også med.

Dansk-norsk forfatterpar vant historisk pris

Rasmus Glenthøj og Morten Ottosen ble tildelt den første nordiske historiebokpris 2017 for boken «1814 – krig, nederlag, frihed. Danmark-Norge under Napoleonskrigene». Prisen ble delt ut under det nordiske historikermøte i Aalborg i august i år.

Morten Ottosen og Rasmus Glenthøj under prisutdelingen (Foto: Nordisk historikermøte)

Prisen er et initiativ fra Den Nordiske Historikerkomité i samarbeid med Scandinavian Journal of History. Formålet med prisen er å stimulere interessen for Nordens historie. Ved siden av Glenthøj og Ottosen var også Helle Strandgaard Jensen med boken «From Superman to Social Realism: Children's Media and Scandinavian Childhood» og Steinar Imsen som redaktør for antologien «Rex Insularum: The King of Norway and His 'Skattlands' as a Political System c. 1260– c. 1450», nominert.

Av begrunnelsen kan man lese at Glenthøj og Ottosen har skrevet en «ruvende og nyskapende monografi» og «en velskrevet, og gjennomgående samskrevet bok». Forfatterne fikk også skryt for utgivelsesstrategien ved at «Boken er et viktig og innovativt eksempel på at det godt kan kombineres å publisere internasjonalt om Norden – som bidrag til en internasjonal forskningsdiskusjon – og å utgi bøker for et bredere hjemmemarked, endog et felles skandinavisk hjemmemarked.»

Uværet som aldri stilnet
En bok om Thorolf Rafto

Når en akademiker får sin biografi beskrevet, gjøres det gjerne i lys av faget personen bidro til. Thorolf Rafto var så mye mer enn en historiker, og en nyskrevet biografi om ham bærer preg av det. Men hva slags historiker var han egentlig?

Bjørn L. Basberg
Professor i økonomisk historie,
Norges Handelshøyskole

Thorolf T. Rafto (1922–1986) var ansatt ved Norges Handelshøyskole (NHH) fra 1957 til sin død. Fra 1972 var han professor i økonomisk historie. Han var en entusiastisk og populær foreleser, både på NHH og internasjonalt. Han er særlig kjent for sitt store engasjement og sin innsats for menneskerettigheter og demokrati, spesielt i Øst-Europa.

Rafto fikk Kongens fortjenestemedalje i gull i 1986. Venner, kolleger og studenter ved NHH opprettet samme år, etter hans død, Raftostiftelsen som arbeider for åndsfrihet, politisk frihet og økonomisk frihet. Raftoprisen tildeles årlig internasjonale forkjempere for menneskerettigheter.

Sist høst kom biografien *Uværet som aldri stilnet. En bok om Thorolf Rafto*, skrevet av Atle M. Skjærstad, tidligere journalist blant annet i Bergens Tidende.[1] Thorolf Raftos virke som økonomisk historiker er ikke bokens hovedanliggende. Det sier noe om forfatterens prioriteringer, men kanskje først og fremst noe om Rafto: Han var jo så mye annet.

En langdryg tilsettingsprosess

Den del av boken som vier Raftos akademiske liv mest oppmerksomhet, er den langdryde tilsettingsprosessen som førte frem til et personlig professorat i 1972. Den tar ikke rent lite plass i Skjærstads biografi. Jeg har vel egentlig aldri lest en biografi der en ansettelsessak har gått over 32 sider – det lengste kapittelet i boken.

Fra mitt ståsted er det Atle Skjærstad skriver om denne ansettelsesprosessen noe av det mest spennende i boken. For en som er i akademia, så er det interessant å få et blikk utenfra på hvordan det nådeløse livet i den akademiske andedammen kan fortone seg: revirkamp, maktkamp, personkamp og institusjonskamp – i dette tilfellet mellom NHH og Universitetet i

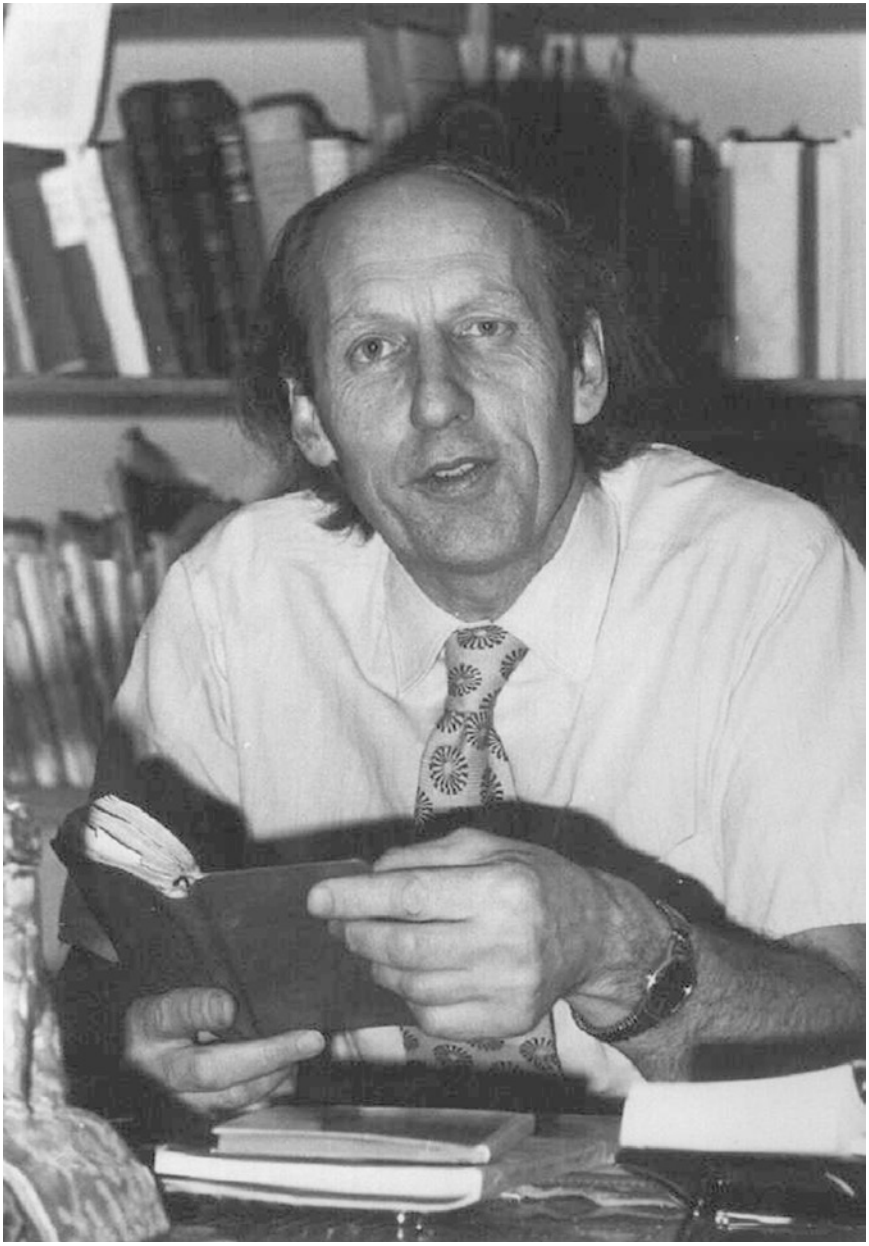

Thorolf Rafto (1922-1986) (Foto: Raftostiftelsen)

Bergen (UiB). Det dreiet seg om en kamp om stillinger og ressurser.

Det litt anstrengte forholdet som jeg tidlig fornemmet mellom historikerne på NHH og på Sydneshaugen (UiB) – som jeg da ikke helt forsto – blir mye lettere å se og forklare i lys av den endeløse ansettelsessaken.

Et lite fagmiljø

NHH var Thorolf Raftos base – det var her han var ansatt i så godt som hele sin karriere.

Det lille økonomiskhistoriske fagmiljøet på NHH behandles i en viss grad i boken. I mange år – på 70- og 80-tallet, frem til Raftos død – bestod dette miljøet av tre taleføre og høyrøstede personer i faste stillinger: Thorolf Rafto, Trygve Solhaug og Fritz Hodne. De samarbeidet om forelesningskabalene, men utover det forfulgte de sine egne interesser. Raftos energi var selvsagt rettet utad, og det ble overlatt til de andre og ta seg av indretjenesten, som også Skjærstad korrekt skriver.

Rafto skrev en gang om Hodne i en omtale: «Ingen skal påstå at Hodne veier sine ord på gullvekt … Som utenriksminister ville han ha kunnet brakt vårt land på randen av krig.» Det samme kunne selvsagt vært sagt om Rafto.[2] Men det var altså han som i realiteten var miljøets utenriksminister.

Økonomisk historiker?

Var Thorolf Rafto en økonomisk historiker? Tja. Skjærstad bruker i boken betegnelser som «samtidshistoriker», «den oppsøkende historiker» og også «lokalhistoriker». Jeg tror det er riktig at mange merkelapper kan passe.

Det han skrev akademisk – som ikke var så mye – altså forskningen, var i hvert fall til dels økonomisk historisk. Hovedoppgaven ved UiO i historie fra 1950, «Bergen og omland 1840–1870, et omskifte», dreiet seg om handel: skiftet fra Nordlandshandel til handel med regionen.

Dette arbeidet var avgjørende for at Rafto i 1957 fikk ansettelse som stipendiat ved NHH. Anton Mohr (1890–1968), den daværende professor i faget skrev om oppgaven i innstillingen: «Den må for så vidt sies å ligge midt i blinken av Handelshøyskolens økonomiske historieundervisning.»

Rafto hadde på det tidspunktet også skrevet den store boken om *Telegrafverkets historie* (1955). Den var mye mer av en allmenn historie. Han skrev selv i forordet at han la vekt på helheten – den generelle utviklingen. Mohr kommenterte også denne boken: Han anså det arbeidet, vurdert som økonomisk historie, som «i så henseende mer perifert».

Det eneste større arbeid Rafto skrev i tillegg til dette var en monografi om *Havfiskets utvikling 1880–1900: et strukturproblem i norsk fiske* (1963). Dette var igjen i høyeste grad et økonomisk historisk arbeid, men et arbeid som Rafto av uklare grunner, som Skjærstad også drøfter, aldri fikk utgitt.

Så mye mer enn dette skrev han ikke akademisk, annet enn utallige mindre artikler, gjerne for et større publikum, innen et vidt spekter av temaer.

Foreleseren

Når det gjaldt forelesningene, og den måten han var med å bygge opp faget på NHH, stod Rafto i hvert fall til dels med begge beina midt i det økonomiskhistoriske

faget. Han laget serier om den industrielle revolusjon og verdenshandelens utvikling. Leselistene og temaene, når jeg ser på dem i dag, viste at han var helt på høyde med hva som foregikk internasjonalt innen faget.

Han komponerte også forelesningsrekker som pekte i andre retninger, preget av sine interesser og reiser. De var om Israel og Øst-Europa. Høsten 1973, det året jeg begynte på NHH, holdt han en forelesningsrekke over hele semesteret om «Maos lange marsj» – etter at han tidligere det året hadde vært på en lang reise i Kina, en reise som for øvrig bare er nevnt i en bisetning i Skjærstads biografi. Rafto selv burde selvfølgelig ha skrevet en hel bok om dette!

Mohrs arvtager

Thorolf Raftos faglige orientering, både skriftlig og muntlig, gjorde ham til en direkte arvtager etter Anton Mohr, den første professor i faget på NHH, og han som altså sørget for å få Rafto ansatt som stipendiat i 1957. Mohr var heller ikke en rendyrket økonomisk historiker. Han arbeidet i skjæringsfeltet mellom historie, økonomi og geografi (historisk geografi). Han reiste mye og brukte sine reiser som utgangspunkt for bøker og ikke minst populære forelesninger – som Rafto.

I biografien nevner Atle Skjærstad Mohr, men forholdet mellom dem skulle jeg gjerne visst mer om. Jeg tror Rafto så opp til og var svært påvirket av ham.

Ingen institusjonsbygger

Rafto var ikke noen institusjonsbygger på fagets vegne. Han skapte egentlig ikke et faglig miljø rundt seg. Det var andre, særlig Hodne, som veiledet, og fikk stipendiater som førte faget videre. Igjen reflekterte dette, i hvert fall til dels, at Raftos fokus var rettet mot andre arenaer – der han satte desto større spor. Men når han først var til stede på instituttet var han svært synlig og i full fart – med sin spektakulære hentesveis i alle retninger. Pussigheter og komikk var det hele tiden, som når han holdt forelesninger og ofte plasserte papirkurven oppå kateteret og så talestolen oppå den, antagelig for å se skarpt uten briller. Ville den falle ned…?

Det kunne sikkert vært skrevet en bok om bare disse sidene ved Rafto. Men det er ikke det Atle Skjærstad har gjort. Han tegner allikevel et bilde av den svært sammensatte person og ikke minst det mangfoldige talent som Thorolf Rafto var. Den allside idrettsmannen vies plass. Rafto ble norgesmester i ti-kamp i 1947!

Det er ikke blitt en tradisjonell biografi, som forfatteren også presiserer, men et slags potpurri av saker og temaer – litt som Raftos liv selvfølgelig var. Kanskje er det ikke så rart at historikeren Rafto kommer litt i bakgrunnen.

Noter

[1] Den 4. november 2016, på 30-årsdagen for Raftos død, ble det holdt et seminar om boken ved NHH. I tillegg til forfatter Atle M. Skjærstads eget bidrag, ble det holdt tre innlegg fra personer som kjente Rafto fra ulike ståsted. Torstein Dahle var NHH-student tidlig på 1970-tallet. Hanne Sofie Greve var en periode kollega og ble engasjert i menneskerettighetsarbeidet. Selv var jeg Thorolf Raftos student og kollega over en tiårs periode på 1970- og 80-tallet. Det følgende er en bearbeiding av mitt innlegg på seminaret.

[2] Poenget er gjenbrukt fra min artikkel om Fritz Hodnes forskning og forfatterskap i Historikeren, 1-2010.

Med familiehistorie i dybden

Vi i HIFO-Skole har en ambisjon om at historieundervisning i skolen skal vekke elevenes interesse og la dem tilegne seg historisk kunnskap og historiefaglige ferdigheter gjennom selv å «jobbe som historikere». Derfor har vi i snart 20 år invitert elever til å delta i historiekonkurransen «Min familie i historien». Lykkes vi med vår ambisjon?

Karsten Korbøl
Stiftelsen Fritt ord og koordinator for «Min familie i historien»

Kirsten Meadow
HL-senteret og medlem av førjuryerings-gruppa for «Min familie i historien»

Årlig kommer det inn mellom 800 og 900 bidrag fra elever i VG3 og ungdomsskolen. Vi ønsker oss alle typer besvarelser, ikke kun de potensielle vinnerne. For oss som nominerer bidrag til juryen gir det oss en bedre forståelse av hva elevene mestrer og ikke mestrer. Viktigere er signalet til elever og lærere om at alle har en historie verdt å undersøke, og at utforskende historie er verdifullt uansett faglig prestasjon. Vi legger ikke føringer for hvordan lærere bør jobbe med oppgaven men har en del tips og råd som formidles på våre nettsider og på vårt årlige lærerseminar i oktober.

Til lærerseminaret inviterer vi fjorårets vinner til å presentere sitt produkt og elevens lærer til å presentere sin erfaring med arbeidet. Felles for vinnerbidragene er at det har blitt satt av en del tid på skolen til å jobbe med oppgaven og at elevene har fått god veiledning underveis. Ut i fra de mange grundige besvarelsene vi får inn er det mye som tyder på at dette er en oppgave som fungerer som en fordypningsoppgave og en av de større vurderingssituasjonene i historiefaget. Gjennom årene er det blitt mange «faste skoler» som sender inn bidrag årlig, så for dem er oppgaven blitt en integrert del at skolens historieundervisning.

Besvarelsene

En helg i april samles en håndfull historielærere som alle har erfaring med å jobbe med konkurransen med egne elever, til

Komiteen mottar årlig nesten 1000 tekster til gjennomlesing (Foto: Karsten Korbøl)

gjennomlesning av bidragene. Vi jakter på mulige vinnerbesvarelser som skal sendes videre til juryen. I denne prosessen ser vi etter oppgaver som kan beskrives som «et skikkelig håndverk»; at eleven har klart å utføre en historisk undersøkelse med en interessant problemstilling, god kildebruk og tydelige koblinger mellom «liten» og «stor» historie.

Blant de innsendte besvarelsene er det svært mange som foretrekker å skrive om det de oppfatter som typisk «spennende» historie. For mange elever er det fortsatt andre verdenskrig som er selve definisjonen på hva historie er. Det dramatiske og eksistensielle appellerer til elever. Det er det lett å forstå. Når slike besvarelser ofte ikke går videre til juryen, skyldes det at elevene velger vinklinger som ikke kan belegges godt.

En vanlig problemstilling er å undersøke hvordan det var å vokse opp under krigen. Problemet er bare at bestefar ble født i 1941, og han er den eneste kilden de har. Disse oppgavene har til felles at eleven ser på andre verdenskrig som så spennende i seg selv at den manglende koblingen til familiehistorie ikke anses

Årets logo!

som viktig. Selv om elevens historiefaglige ferdigheter og metodisk forståelse kan synes begrenset i slike tilfeller, vil vi ikke se bort i fra at eleven likevel kan ha hatt stor glede av arbeidet. Eleven har lært mye om krigen og en interesse for historie har kanskje blitt vekket. Det er ikke uviktige resultater.

I lesingen kommer vi stadig over oppløftende utsagn. En ungdomsskoleelev sier: «Jeg elsker denne måten å lære historie på. Familien er veldig viktig for meg og jeg har alltid vært nysgjerrig når det gjelder tiden før jeg ble født. Samfunnsfag synes jeg vanligvis er vanskelig. Årstall og navn er noe jeg har vanskelig for å lære. Denne oppgaven gjør det lettere å lære, fordi det er noe som interesserer meg. Det å kombinere den store verden med små historier gjør at det er lettere å se ting fra forskjellige synsvinkler. Det handler om å ikke låse seg i det første du hører eller leser, men er åpen og stiller deg kritisk til det du lærer. Det jeg har skrevet i denne 'Min familie i historien' oppgaven er kunnskap som blir med meg i mange år framover[…]».

Dette er forhåpentligvis erfaringer flere elever sitter igjen med. Vår ambisjon med konkurransen er nettopp å bidra til å gjøre historie mer relevant for elevene og de livene de lever. Å oppdage at historien har betydning også for mennesker de har et forhold til, kan bidra til å gjøre historie mindre abstrakt og åpne for en større forståelse av hva historie er.

Historiebevissthet og faglige ferdigheter

I arbeidet med å veilede elever har vi erfart at det er elever som sier at de ikke har noen å skrive om. «Det har ikke skjedd noe

spennende i min familie!» får vi ofte høre. Her ligger det en verdifull mulighet til å utfordre elevens historieforståelse. Hva vil spennende si? Hva er viktig historie og for hvem? De virkelig gode bidragene reflekterer over slike spørsmål. Vanlige menneskers historie settes inn i allmenne sammenhenger og elevene reflekterer over sin egen historieforståelse. Der lærere utfordrer elevene til eksplisitt å besvare spørsmålet: «Hvordan passer min families opplevelser inn i et større bilde?» klarer svært mange å uttrykke tanker om historie, dens personlige og allmenne betydning, og ikke minst historiebevissthet. Noen tanker er svært modne, andre er underveis mot slik tenkning. Selv om denne formen for refleksjon kan virke svært ambisiøs, viser vår erfaring at når elever får sjansen, griper de muligheten og bidrar til å skape mening og forståelse. Vi må altså ikke undervurdere elevers evne til å tenke, men snarer invitere og oppmuntre dem til det.

Elevene må framvise solide historiefaglige ferdigheter og historiebevissthet for å hevde seg i konkurransen. Dette kommer ikke av seg selv. For å lykkes er det viktig at denne formen for historielæring også er til stede ellers i historieundervisningen. Ved å trene elevene over tid på å «jobbe som historikere» – der de må stille spørsmål, finne kildebelegg og vurdere kildenes relevans for problemstillinger – vil elever få økt forståelse for hvordan historisk kunnskap blir til.

For oss som jobber med konkurransen er verdien av å sette av tid til en slik fordypningsoppgave, selvsagt. Lærere generelt er ikke uenige, men mange opplever at faget preges av stofftrengsel og at de derfor ikke «har tid til dette». Men læreplanen gir legitimitet til slik undervisning, og med kommende læreplaners vekt på dybdelæring, er det håp om at historiefaget vil gå enda mer i retningen av et «gjøre fag», med undersøkelser i dybden og mestring av historiefaglige ferdigheter. Det vil kanskje gjøre at enda flere lærere «tørr» å sette av tid til denne oppgaven. For arbeid med «Min familie i historien» er dybdelæring i praksis.

Sølvi Sogner 1932–2017

Sølvi Sogner er borte. Med henne har det norske historiefaget ikke bare mistet en selvstendig, søkende forsker og lærer, men også en av sine mest underfundige og vennligsinnede historikere.

Hilde Sandvik og Erling Sandmo

Hun ble født Sølvi Bauge 15. mars 1932 i Trondheim, tok artium der i 1949 og flyttet så til Oslo for å studere. Hun skrev en historiografisk hovedoppgave om Harald Hårfagre og ble cand. philol. i 1956. Hun fortalte gjerne om studietiden og om sin beundring for de etablerte historikerne hun møtte, for eksempel om hvordan hun og en medstudent var blitt stanset på gangen av en lærer som spurte «Nu, småpiker, hva er thesis?» Hun husket denne episoden med en lattermild ironi som bare så vidt røpet hvor sterke hierarkiene hadde vært den gangen.

Etter hovedfag reiste hun til Tromsø og var lektor ved Tromsø gymnas før hun fikk jobb som vitenskapelig assistent ved Norsk lokalhistorisk institutt. Der var hun fra 1957-64, ble fortrolig med et stort spekter av kilder til norsk og dansk-norsk historie i tidlig nytid, skrev artikler til Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder, redigerte kildeutgivelser og bidro til *Mandal bys historie* – og hun betjente sentralbordet.

Hun var utvilsomt en assistent med helt eksepsjonelle kvaliteter, og hun var en ung historiker i rivende utvikling. I 1960 reiste hun til Stockholm og til verdenskongressen for historikere og hørte den franske demografen Louis Henry forelese om den metodologiske utviklingen innenfor historisk demografi, ikke minst om hvordan kirkebøker kunne brukes til familierekonstitusjon. Full av demografisk iver reiste hun til Storbritannia på studieopphold i 1961-62, men hun forble i jobben på NLI. I løpet av årene der giftet hun seg med historikeren Bjørn Sogner og fikk barna Knut og Ingrid, som begge ble historikere. Hun bidro selv til den demografiske utviklingen, som hun sa selv, med et lite smil.

Ønsket om å forske på den demografiske utviklingen viste seg vanskeligere. Hun gikk lenge uten å få forskningsmidler, men fikk stipend fra NAVF i 1970 og disputerte i 1976 på en stor avhandling, utgitt i bokform som *Folkevekst og flytting: en historisk demografisk studie i 1700-årenes Øst-Norge i 1979*. Avhandlingen tok for seg den demografiske utviklingen i Rendalen og bygget på et stort og nitidig ordnet materiale som vi som senere ble hennes studenter kunne se i form av lange , smale pappesker med tynne, mangefargede arkivkort. Demografien ble en viktig del av det norske historiefaget midt på 1970-tallet. I 1975 fikk både Sølvi og Ståle Dyrvik faste stillinger som førsteamanuenser, i Oslo og Bergen. I 1988 ble hun professor. Hun fortsatte å arbeide med demografien, men

Sølvi Sogner var Norsk lokalhistorisk instiutts første vit.ass., og ble senere professor i historie og mangeårig styreleder ved NLI (Foto: Ukjent/NLIs arkiv)

på dette tidspunktet hadde hun utvidet sitt interessefelt betraktelig. Hun arbeidet med kvinnehistorie i bred forstand og satte i gang et forskingsprosjekt om fruktbarhetsfallet i Norge på 1800- og 1900-tallet, oppsummert i boken *Fra stua full til tobarnskull: om nedgangen i barnetallet i norske familier i de siste 200 år* (sammen med Eli Fure og Hege Brit Randsborg, 1984). Prosjektet trakk til seg mange hovedfagsstudenter, som ble veiledet på den måten som var spesiell for Sølvi: Hun var en oppmerksom, nøyaktig leser med blikk for detaljer og nyanser og med liten sans for store ord og sveipende teser. Som veileder foretrakk hun også selv små ord. Studentene måtte selv forstå at forsiktige formuleringer om at det kanskje kunne være en ide å se på et avsnitt en gang til eller at enkelte påstander nok kunne diskuteres, i praksis var sterke beskjeder om at det var nødvendig med omfattende kutt og gjennomgripende endringer. Sølvi var nemlig ikke den som trådte over noens grenser, men bygget opp sine studenters

Sølvi Sogner var en høyt skattet veileder og foreleser. Her med hovedfagsstudenter på tur til Amsterdam i 2001 (Foto: privat)

integritet snarere enn å bryte den ned: Hun var finslig, diskret og respektfull, men ytterst bestemt når det kom til stykket.

På begynnelsen av 1980-tallet var Sølvi på en ny skjellsettende konferanse, denne gangen om mentalitetshistorie og historisk antropologi. Hun hørte Emmanuel Le Roy Ladurie og David Warren Sabean. Også dette møtet snakket hun litt lattermildt om i ettertid, særlig om hvordan Ladurie var blitt spurt om sin metode da han skrev suksessen Montaillou og hadde svart med å trekke store håndfuller av små, tettskrevne papirlapper opp av lommene. Størst inntrykk gjorde likevel antropologen Sabean, som var en sterk inspirasjon da hun vendte seg mot de mulighetene for retts-, sosial- og kriminalitetshistorie som lå i sorenskriverens rettsprotokoller fra 1600- og 1700-tallet, tingbøkene.

Tingbokprosjektet ble et stort og entusiastisk miljø som både produserte hovedoppgaver og etter hvert doktoravhandlinger, og det var en bærende del av et nordisk prosjekt om normer og sosial kontroll, ledet av Eva Österberg og Sølvi i fellesskap. Prosjektmøtene var viktige for alle som deltok, og ikke minst var det varme, inkluderende vennskapet mellom de to lederne en inspirasjon. Slik kunne forskningsprosjekter også gjennomføres, med sterk begeistring som viktigste drivkraft. Sølvi gjorde ikke det retts- og kriminalitetshistoriske til noen vesentlig del av egen forskning, selv om hun skrev i og var en av redaktørene for prosjektantologien *People Meet the Law* (2000), og kanskje ble akkurat det en verdi for hennes åpne, pragmatiske veiledning av studenter hun støttet og hjalp helt uavhengig av deres teoretiske og metodologiske tilnærmingsmåter.

Selv vendte hun seg igjen mot historie med en demografisk kjerne. Boken *Ung i Europa: norsk ungdom over Nordsjøen til Nederland i tidlig nytid* (1994) handler om mennesker som brøt opp fra sine liv for å finne arbeid og skape seg nye tilværelser på den andre siden av havet. Den er en lett tilgjengelig, henvendt fremstilling bygget på omstendelig kildearbeid – og også den vokste ut av et nettverk av internasjonale forskere som også studentene hennes fikk treffe.

I 1996 ga hun ut det sjette bindet av *Aschehougs Norgeshistorie, Krig og fred 1660–1780*, og i 2003 kom det første bindet av *Norsk innvandringshistorie, I kongenes tid: 900–1814*, som hun skrev sammen med Erik Opsahl. Disse brede fremstillingene viser henne som en faglig nestor, en historiker som kunne kombinere det store overblikket og evnen til å prioritere med store detaljkunnskaper. Kombinasjonen skyldes ikke minst hennes språklige og ganske konservative presisjon, de små ordene og de knappe setningene som flettet lange linjer av levde liv.

Sølvi var en sentral historiker i det internasjonale forskningsmiljøet innen historisk demografi. I årene 1985–1990 var hun leder for International Commission for Historical Demography. Hun bidro i de internasjonale tidsskriftene på feltet og redigerte og publiserte i det som har blitt stående som standardverk innen historisk demografi, bl.a. *Marriage and Remarriage in Population of the Past* (1981) og *Marriage and Rural Economy. Western Europe since 1400* (1999). Inspirert av internasjonal teoriutvikling analyserte hun økonomisk og sosial utvikling i et familieperspektiv. I bøker som *Far sjøl i stua og familien hans. Trekk fra norsk familiehistorie før og nå* (1990) og *Norsk familiehistorie fra reformasjonen til i dag* (2003) ga hun sine norske lesere inngående forståelse for betydningen av vitale data som giftermålsalder, antall barn og gjengifte. Demografi var også hennes inngang til norsk og nordisk kvinnehistorie. Sammen med Ida Blom var hun redaktør for *Med kjønnsperspektiv på norsk historie* (1999, 2005), og sammen med Kari Telste skrev hun *Ut og søkje teneste – historia om tenestejentene* (2005).

Som pensjonist fortsatte Sølvi arbeidet med den norske utvandringen til Holland. Det resulterte i den rikt illustrerte *Og skuta lå i Amsterdam. Et glemt norsk innvandrersamfunn i Amsterdam 1621–1720* (2012).

Sølvi Sogner 1932-2017 (Foto: privat)

I 2010 var verdenskongressen for historikere lagt til Amsterdam. På demografikonferansen var temaet den historiske demografiens historie, med rapportører fra forskningsmiljøer verden over. Sammen med Antoinette Fauve-Chamoux gikk Sølvi i gang med redigering av en stor antologi basert på bidragene. Det ble det siste arbeidet fra hennes hånd. I sine siste to leveår var hun rammet av slag, men *A Global History of Historical Demography. Half a Century of Interdisciplinarity* kom ut i 2016, med bidrag fra 37 land.

Det er svært vemodig at Sølvi er borte. Men i sorgen kjenner vi også styrken hennes: Hun satte dype spor i sine miljøer og i oss som var hennes studenter og kolleger. Stadig nye studenter gleder seg over artiklene og bøkene hun skrev. God historieforskning går ikke tapt. Vi har så mye å være takknemlige for. Vi hedrer hennes minne.

Lite lys. Fotografi og økonomi

Arthur Tennøe
Seksjonsleder, Nasjonalbiblioteket

Utsikt over et vann og et skyggefullt landskap. Fotografiet er tatt fra en bil. Fotografen har stoppet og fanget lysstrålene mot vannet slik de viste seg i denne stunden. De er i mørke toner, bilen og det statiske landskapet. Dystert og mennesketomt mot lysstrålene utenfra. Gjennom bilvinduet blir kameraet og fotografen sin posisjon synliggjort.

Kombinasjonen bil og landskap kan vi finne igjen i fotohistorien. I norsk sammenheng ble Volvoer kompositoriske elementer i postkortfotografiene til forlaget Normann utover på 1900-tallet. Robert Frank kjørte i 1955–57 rundt i USA og fotograferte «The Americans». Bilen ble en del av motivkretsen og dokumentarfotografiet ble tatt i bruk på en ny måte.

Fotografen Oddleiv Apneseth kjører her rundt i sitt hjemlige landskap Jølster og finner dette motivet over vannet mot Kjøsnesfjorden. Senere skulle han skape en serie dokumentarfotografier med iscenesatte gruppebilder av jølstringane. I likhet med en annen som har preget Jølster bildemessig, Nikolai Astrup, har han også flere landskapsbilder der fjellet Grovanipa er sentral i motivet.

På begynnelsen av 1990-talet virket Apneseth imidlertid som pressefotograf i Bergens Tidende, og det er for BT dette fotografiet er tatt. Det er et bilde som ligger hinsides det konvensjonelle reportasjefotografiets måte å illustrere sakene. Fylkesbudsjettet for Sogn og Fjordane for 1995 så ikke bra ut. Det gikk mot innstramming bl.a. innen samferdsel, veibyggingen vil bli hardt rammet, arbeidsplasser ville bli borte. Lyset i Apneseths *Jølster mot Kjøsnesfjorden* kunne synliggjøre de dystre budsjettutsiktene. Pressebildet, med sine store, mørke sektorer ble publisert 22. november 1994 med bildeteksten «Lite lys. Økonomien i Sogn og fjordane varslar om smalhans også neste år».

Jølster mot Kjøsnesfjorden. Oddleiv Apneseth. Bergens Tidende. 1994. Papirpositiv. Nasjonalbiblioteket.

Norske Historiedager 2018

Tidspunkt: 1.-3. juni 2018

Konferansested: Universitetet i Agder, Gimlemoen Kristiansand

Tema: Historikerne i samfunnet

Søkelyset rettes mot historikernes rolle i dagens samfunn. Hva kan det historiske perspektivet bidra med i den aktuelle samfunnsdebatten? Og på den annen side: Hvordan påvirker pågående samfunnsdebatter og interesser den historiefaglige praksisen? Disse spørsmålene vil bli belyst og drøftet gjennom fire plenumsforedrag og en paneldebatt. Foredragene tar utgangspunkt i aktuelle felt som migrasjon, klima og miljø, samt internasjonal politikk.

Følg med for manuslokking og annen informasjon!

Nettsted: www.uia.no/norskehistoriedager2018

E-post: norskehistoriedager2018@uia.no

HIFOs reisestipend for 2018

HIFO – Den norske historiske forening deler hvert år ut ett eller flere reisestipend på inntil kr. 10.000 til medlemmer.

HIFOs medlemmer kan søke støtte til faglig begrunnede reiser i forbindelse med egen forskning. Vi støtter for eksempel reiser til arkiver og andre relevante institusjoner eller deltakelse på konferanser med presentasjon av egne undersøkelser.

Stipendet deles ut én gang i året, og studentmedlemmer oppfordres særskilt til å søke. Søknader fra søkere som ikke har mottatt reisestipend fra HIFO tidligere og studenter og andre søkere som har liten mulighet til å finansiere reisen på annen måte vil prioriteres.

Stipendet skal brukes innen kalenderåret 2018 til det formål som er oppgitt i søknaden, og reisen må kunne dokumenteres. Mottakeren skal også skrive en reiserapport av faglig art innen tre måneder etter reisens avslutning som kan publiseres i *Historikeren*.

Søknadsfrist er 17. november 2017.

For retningslinjer og mer informasjon om HIFOs reisestipend og søknadsprosessen, se HIFOs hjemmesider, hifo.no.

Spørsmål kan sendes til post@hifo.no

Arbeidsutvalg

Leder: Marthe Hommerstad, tlf. 934 41 843,
e-post: leder@hifo.no

Nestleder: Ruth Hemstad, tlf. 934 37 312,
e-post: ruth.hemstad@nb.no

Styremedlem: Synne Correll, tlf. 905 18 034,
e-post: synne.corell@gmail.com

Redaktør i medlemsbladet *Historikeren*: Amund Pedersen,
e-post: historikeren@hifo.no

Øvrige styremedlemmer

Kasserer: Thomas Hagen,
e-post: th@stiftelsen-arkivet.no

Karsten Korbøl (skolekontakt), tlf. 953 09 011,
e-post: karsten.korbol@fritt-ord.no

Erik Opsahl, tlf. 735 96 125,
e-post: erik.opsahl@ntnu.no

Knut Kjeldstadli, tlf. 22 85 82 38,
e-post: knut.kjeldstadli@iakh.uio.no

Varamedlemmer

Lena Ingilæ Landsem, tlf. 977 41 165,
e-post: lena.i.landsem@uit.no

Andreas Bagås Lien,
e-post: Andreas.Bagas.Lien@bjertnes.vgs.no

Hallvard Notaker,
e-post: hallvard.notaker@iakh.uio.no

Per Kristian Sebak,
e-post: per.sebak@sjofartsmuseum.no

HIFO-sekretariatet

Nora Birkeland, tlf. 924 95 152,
e-post: post@hifo.no

Lokallagsrepresentanter

Agder: Gunhild Aaby,
e-post: g.aaby@vestagdermuseet.no

Bergen: Peter Hatlebakk,
e-post: peterhatlebakk@gmail.com

Bodø: Wilhelm Jørn Karlsen,
e-post: wilhelm.j.karlsen@nord.no

Nordvestlandet: Madeleine Zetterlund Stenhammer,
e-post: madeleine.zetterlund.stenhammer@hivolda.no

Rogaland: Beate Aasen Bøe,
e-post: bat.aa.boe@gmail.com

Sogn og Fjordane: Anders Timberlid,
e-post: anders.timberlid@hisf.no

Tromsø: Bjørn-Petter Finstad,
e-post: bjornpetter.finstad@uit.no

Trøndelag: Tor Ivar Hansen,
e-post: tor.ivar.hansen@ntnu.no

Vestfold: Nina Sølversen,
e-post: ninasoelversen@gmail.com

Østlandet: Maria Flaten Gunstad,
e-post: maria.flaten.gunstad@gmail.com

Redaksjonen

Redaktør: Amund Pedersen,
epost: historikeren@hifo.no

Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Henrik Olav Mathiesen og Nora Rodin.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse:
post@hifo.no

Kontingent 660 kr per år, for masterstudenter 365. Abonnement på Historikeren koster 300 kr per år.

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo
Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo